

A KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOKBÓL

VOPROSI FILOSZOFII

1980. 11. sz.

A folyóirat „regionális” számokkal köszönti a Szovjetunió egyes köztársaságai megalakulásának 60. évfordulóját. Ebben a számban *Szovjet-Örményország* filozófiai életét tekinti át, a szerzők többsége jereváni. A vezető cikket *K. Sz. Gyemircsán*, az Örmény KP KB első titkára írta.

V. A. Ambarcumjan: A tudomány fejlődése Szovjet-Örményországban.

L. A. Gordon, A. K. Nazimova: A szovjet munkásosztály termelési potenciája: tendenciák és a fejlődés problémái.

L. H. Kalasjan, L. M. Karapetyan: A filozófia tudománya Szovjet-Örményországban (összefoglaló ismertetés, részletes bibliográfia).

R. G. Vartanov: A területi viszonyok dialektikájának néhány problémája a fejlett szocializmusban.

M. A. Markov: Az anyag formáinak egysége és sokfélesége a fizikai világképben. – A fizika történetének áttekintése azt mutatja, hogy fejlődése mindig szorosan kapcsolódott a sokféleségben fellelhető egység kutatásához. Különösen kitűnik ez a XX. századi fizika tanulmányozásából, és leginkább az utóbbi időszak törekvéseiből: a különféle alapvető kölcsönhatások (erős, gyenge, elektromágneses, gravitációs) egységességét célzó fizikai kutatásokból.

Sz. Sz. Tovmaszjan, A. M. Ekmaljan: A szellemi munkaképesség fejlődésének dialektikája: metodológiai és társadalmi aspektusok. – A munkaerő szellemi potenciálja: a munkavégző intellektuális-megismerő képességeinek összessége.

G. A. Brutyan: A filozófiai ismeret konceptualizációja. – A filozófiai ismeretek megfogalmazásához 3 halmazba sorolható, eltérő természetű szavakat használunk. Ezeket áttekintve vizsgálhatjuk a filozófiai rendszert, mint egy specifikus szemantikával és szintaxissal bíró nyelvet.

L. A. Abramjan: A realitás fogalma. – Az objektív, a fizikai, a pszichikai, az eszmei realitástípusok elemzése.

G. G. Sakarjan: Az alkotás elmélete kidolgozásának filozófiai aspektusa.

E. Sz. Markarjan: A tudomány integratív folyamatai optimalizációjának eszközeiről. – „A természet- és társadalomtudományok kölcsönhatásában jelentkező integratív tendenciák”-at vizsgálja a szerző, hasonló című könyvére (Jereván, 1977) alapozva. A probléma megközelítésének javasolt eszköze: az összehasonlító-tudománylogikai eljárás.

G. A. Gevorkjan: A megértés problémájáról. – A nyelvi formában megvalósuló kommunikáció kérdései közül a természetes és mesterséges nyelv, a grammatikai struktúra és a szemantikai kategóriák viszonya, a szövegek szerveződésének szintjeivel kapcsolatos problémákat állítja középpontba.

G. P. Grigorjan: Descartes, az egocentrikus predikátum és az idegen tudatok problémája.

J. J. Hacsikjan: Egisa Csarenc (XX. századi jelentős örmény költő) esztétikai nézeteiről.

V. K. Csalojan: Filozófiai-történeti megjegyzések az örményországi rabszolgotartó formációkról.

V. A. Pogoszjan: A logika problémája Hegel: A szellem fenomenológiája c. művében.

K. A. Szvaszjan: A fenomenológia problémája Goethe és Kant nézeteiben.

R. Z. Dzsidszjan: A világ végeessége-végtelensége antinómia és a modern tudományos megismerés.

Ismertetések

A *David Anaht (Nyepobegyimij)*-ről szóló újabb irodalom

A soron következő *XVII. Filozófiai Világkongresszusról* (Montréal, 1983. augusztus 21–27)

VOPROSI FILOSZOFII
1980. 12. SZ.

Kerekasztal beszélgetés: Munka – kollektíva – egyén.

G. H. Sahnazarov, F. M. Burlackij: A marxista–leninista politikatudomány fejlődéséről.

V. L. Ginzburg: Megjegyzések a fizika és asztrofizika metodológiájáról és fejlődéséről. – A filozófia és a természettudományok elkülönülése és kapcsolata; a tudományfejlődés természettudományos és filozófiai aspektusai.

V. V. Davidov, V. P. Zincsenko: A fejlődés elve a pszichológiában. – Az ember történeti fejlődése és a pszichikum kialakulása, ill. az emberi tudat ontogenezise.

M. D. Akundov, J. B. Molcsanov, N. I. Sztjepanov: A fizika filozófiai kérdései. – A fizika filozófiai kérdéseivel foglalkozó, vagy ahhoz tematikusan kapcsolódó, az utóbbi 10 évben keletkezett szovjet irodalomnak, az egyes kérdésekhez, problémákhoz kötött alapos, elemző áttekintése. Közel 100 munkára hivatkozik.

V. V. Kazutyinszkij: A Világegyetem tanulmányozásának filozófiai problémái. – E problémákkal foglalkozó újabb szovjet irodalom kritikai áttekintése, a következő csoportosításban: az asztro-nómia mint tudomány, és filozófiai megalapozása; a relativisztikus kozmológia filozófiai problémái; az asztrofizika filozófiai problémái; a forradalmi változások jellege a mai csillagászatban. Mintegy 100 munkára hivatkozik.

Hermann István: V. I. Lenin a történelmi alternatívákról.

M. A. Hevesi: A proletariátus osztályöntudata szerepével kapcsolatos „baloldali” felfogás lenini kritikája.

V. G. Gorohov: A modern technikai elmélet kialakításának problémái. – A természettudományok és az új mérnöki tudományok kialakulásának, ill. szerkezetének összehasonlító elemzése.

A. J. Zisz: A marxista–leninista művészet-elmélet és burzsoá kritikája.

G. O. Csarijev: Mahtumkuli (XVIII. sz.-i jelentős türkmén gondolkodó) esztétikai nézeteiről.

Könyvismertetések az alábbi művekről:

M. A. Lifsic: Karl Marks. Iszkussztvo i obsesztvennij ideal (Karl Marx. Művészet és társadalmi eszmény) 2. kiadás, Moszkva 1979.

M. A. Lifsic: Mifologija drevnyaja i szovremennaja (Ókori és jelenkori mitológia) Moszkva 1980.

B. A. Grusina, L. A. Onyikova (szerk.): Masszovaja informacija v szovjetszkom promislenom gorogye. Opit kompleksznovo sociologicseszkoivo isszedovanyija (A tömegtájékoztató egy szovjet ipari városban. Egy komplex szociológiai vizsgálat tapasztalata) Moszkva 1980.

V. D. Popov: Obrazovanyije, licsnoszty, obsesztva. Opit sociologicseszkoivo kompleksznovo isszedovanyija (Oktatás, személyiség, társadalom. Egy Komplex vizsgálat tapasztalatai) Szaratov 1979.

Ismertetés az A. F. Joffe születésének 100. évfordulója alkalmából rendezett jubileumi ülésszokról (Leningrád 1980 október). A lap közöl néhány érdekes levél, előadás és cikk-részlet Joffétől.

VOPROSI FILOSZOFII
1981. 1. SZ.

Vezércikk: A marxista–leninista filozófia alkotó jellege

J. K. Pleznyikov, V. N. Sevczenko: Kutatások a történelmi materializmus területén. – Az SZKP XXV. és XXVI. kongresszusa közötti időszakban a Szovjetunióban végzett kutatómunka áttekintése. Mintegy 150 tanulmányra hivatkozik.

L. M. Arhangelszkij: A marxista etika aktuális problémái. – A két kongresszus közti időszakban végzett munka összegezése a következő csoportosításban: a marxista–leninista etika mint rendszer fejlődése; a fejlett szocialista társadalom erkölcsének vizsgálata; az erkölcsi nevelés kérdései. Közel 50 munkára hivatkozik.

N. P. Bocskov: A modern humánogenetika metodológiai és társadalmi kérdései.

- A. D. Urszul, J. A. Skolenko: A kozmosz meghódításának társadalmi-filozófiai problémái. – Az űrhajózás és az emberi tevékenység fejlődése. A kozmosz meghódítása a társadalom és a természet kölcsönhatásának rendszerében. Az űrhajózás és a kozmikus civilizációk problémája. Űrhajózás és világnézet. Az űrhajózás polgári társadalmi-filozófiai interpretációjának kritikája.
- V. Sz. Tyuhtin: A materialista dialektika és a fejlődés irányultságának problémája. – Összehasonlítva a változások két típusát (a mozgást és a fejlődést) irányultságukban lényeges különbségeket találunk. Ilyenek: 1. az időfaktor; 2. a fejlődés sajátos dimenziói; 3. a fejlődés nyitott rendszerek kölcsönható objektumainak a sajátossága; 4. a belső ellentmondások a fejlődés irányítottágát adják; 5. a fejlődésnek három külső faktora is van; 6. a dialektikus tagadás sajátos típusai és az új létrejötté mint ugrások láncolata. A cikk a fejlődés fogalmának általános definícióját is megadja.
- V. L. Altuhov: A filozófia és a tudomány viszonyának logikai aspektusa. – Összeolvasás és differenciálódás. E két tendencia szintézisének logikai követelményei.
- D. P. Gorszkij: A megismerés különféle sférái és a gyakorlat. – A matematikai ismeretek összetevőinek, a természettudományok és a matematika fogalmainak, a társadalomelméletnek stb. viszonya a gyakorlathoz.
- K. A. Svarcman: Joseph Fletcher situáció-etikája. – J. F. etikáját főként Situation Ethics: The New Morality, Philadelphia, 1966, és Morál Responsability, Philadelphia 1967. c. munkái alapján elemzi.
- Lukács József: A társadalomtudományok metodológiai problémáiról.
- K. M. Dolgov: Leonardo da Vinci kultúra-filozófiája és esztétikája (I. rész).
- M. G. Jarosevszkij, G. Sz. Gurgenzke: L. Sz. Vigotszkij a pszichikum természetéről.

Könyvismertetések az alábbi munkákról.

- D. Chattopadhyaya: Science and Society in Ancient India (Tudomány és társadalom az ókori Indiában), Calcutta 1977.
- J. Lawler: Intelligence, génétique, racisme. Le quotient intellectuel est-il héréditaire? (Intelligencia, genetika, rasszizmus. Örökölhető-e az intelligencia hányados?) Páris, Ed. Sociales, 1978.
- C. A. Sztjepanjan, A. Sz. Fris (szerk.): Razvitoj szocializm i aktualnije problemi naucsnovo kommunizma (A fejlett szocializmus és a tudományos kommunizmus aktuális problémái) Moszkva 1979.
- Problémái materialiszticeszkj gyalaktiki kak tyeorii poznanija. Ocserki tyeorii i isztorii (A materialista dialektika mint a megismerés elmélete. Elméleti-történeti alapok) Moszkva 1979.
- M. F. Ovszjanyikov: Iszussztvo i kapitalizm (Művészet és kapitalizmus) Moszkva 1979.
- V. V. Kazutyinszkij, L. M. Gindilis, N. V. Mickevics, J. V. Szacskov, A. D. Urszul (szerk.): Asztronomija, metodologija, mirovoznrenija (Csillagászat, metodológia, világnézet) Moszkva 1979.
- I. D. Zaszlavszkij: Szimmetriceszkja konsztruktivnaja logika (Szimmetrikus konstruktív logika) Jereván 1978.
- I. N. Jablokov: Szociologija religii (Vallásszociológia) Moszkva 1979.
- Sz. F. Anyiszimov, A. A. Guszejnov, B. O. Nyikolajcsev, A. I. Tyitareenko (szerk.): Licnoszty: eticeszkjje problemi (Személyiség: etikai problémák) Moszkva 1979.
- Beszámoló a történelmi materializmus kategóriái rendszerezésének problémáival foglalkozó ülészakról (Cseljabinszk, 1980 február).
- Beszámoló a természettudományok filozófiai kérdéseivel foglalkozó regionális konferenciáról (Minszk, 1980 április).
- Beszámoló a globális ökológia filozófiai kérdéseit megvitató szimpóziumról (Pucscino, 1980 április).
- Beszámoló a Szovjetunió Filozófiai Társasága Elnökségének üléséről (1980 augusztus).

FILOSZOFISZKIE NAUKI 1981. I. SZ.

- V. Sz. Gott, E. P. Szemenjuk, A. D. Urszul: A tudományos-technikai forradalom és a modern tudományok.
- V. N. Sevczenko: A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet dialektikájához.
- V. I. Asztrebov: A személyiség a szocialista demokrácia struktúrájában.

- D. A. Gusin, L. A. Mikesina:* A materialista dialektika problémáinak kutatása az SZKP XXV. kongresszusa után.
- A. D. Koszicssev:* A tudományos kutatás fő irányai a Moszkvai Állami Egyetem filozófiai fakultásán: eredmények és perspektívák.
- I. Sz. Narszkij:* Az ellentmondás mint a tudományos megismerés fejlődésének hajtóereje.
- M. A. Radzsabov:* A tudományos-teoretikus ismeret és fejlődésének néhány problémája.
- Akbar Turzsunov:* Avicenna filozófiája: forrásai, problémái, történelmi sorsa.
- M. A. Abramov:* A XVIII. századi skót filozófiáról.
- B. G. Kapusztjin:* Max Weber ideáltípus koncepciója és a történelmi valóság megismerésének sokféle-sége.
- Ismertetés:* az 1981 áprilisában rendezett *III. Össz-szövetségi konferencia A természettudományok filozófiai problémáiról*. A tanácskozás részletes programja.
- M. Sz. Guljarov:* A biológiai evolúcióelmélet néhány metodológiai problémája.
- A. Sz. Mamzin, V. V. Szmürnov, N. M. Tijan:* Természet és társadalom.
- B. V. Grigorjev:* A redukcionizmus és az atomizmus összefüggése.
- J. A. Rau:* A hegeli társadalomfilozófiai hagyatéknak a történelmi materializmus oktatásában való felhasználásáról.
- Beszámoló* a Szovjetunió Filozófiai Társasága Elnökségének 1980 augusztusi üléséről.
- Beszámoló* a David Anaht (Nyepobegyimij) születésének 1500. évfordulójára rendezett konferenciáról (Jereván 1980 május).
- Beszámoló* a világgép szerepe és helye a tudományban c. konferenciáról (Kijev 1979 október).
- Beszámoló* a materialista dialektika kategóriáinak és az általános tudományos fogalmak összefüggéséről tartott konferenciáról (Peterhof 1980 május).

Könyvismertetések az alábbi munkákról:

- Ve van de xay dung con nguai moi* (Az új típusú ember formálásának problémájáról) Hanoi 1978.
- M. A. Bulatov, M. N. VERNYIKOV, V. Sz. Gorszkij, N. D. Depencsuk* (szerk.): Rabota V. I. Lenina „Materializm i empiriokriticizm” i aktualnyije problemi marksizistszko–leninszkoi filozofii (Lenin Materializmus és empiriokriticizmus c. műve és a marxista–leninista filozófia aktuális problémái) Kijev 1979.
- A. D. Urszul, G. I. Ruzavina* (szerk.): Sintez znanyija i problema upravlenija (Az ismeretek szintézise és a vezetés problémája) Moszkva 1978.
- V. V. Petrov:* Sztrukturi znacsenyija: logicseszkiy analiz (A jelentés struktúrái: logikai elemzés) Novoszibirszk 1979.
- A. Sz. Klevcsenya:* Ocserki po isztorii marksizistszko–leninszkoi filozofszkoj miszli v Polse (A lengyelországi marxista–leninista filozófia történetéhez) Minszk 1978.
- J. G. Kudrjavcev:* Tri kruga Dosztojevskovo: szobütijnije, szocialnoje, filozofszkoje (Három Dosztojevskij kör: események, társadalmi körülmények, filozófiai kör) Moszkva 1979.
- L. A. Abramjan:* Kant i problema znanyija (Kant és a megismerés problémája) Jereván 1979.
- B. T. Grigorjan* (szerk.): Novejsie tecsenyija i problemii v filozofii v FRG (Új áramlatok és problémák a filozófiában az NSZK-ban) Moszkva 1978.
- T. A. Kuzmina:* Problema szubjekta v szovremennoj burzsuáznoj filozofii: ontologicseszkiy aszpekt (A szubjektum problémája a mai burzsoá filozófiában: ontológiai aspektus) Moszkva 1979.
- E. M. Csudinov:* Nity Ariadni. Filozofszkie orientyiri nauki (Ariadne fonala. A tudományok filozófiai támpontjai) Moszkva 1979.
- G. Sz. Hohljuk:* Rozsgyenije revolucii i borba protiv kontrrevolucii (A forradalom születése és az ellenforradalom elleni harc) Habarovszk 1978.
- K. Sz. Pigrov:* Naucsno-technicseszkoje tvorcsestvto (Tudományos-technikai alkotás) Leningrád 1979.
- Sz. Sz. Volk, V. Sz. Nyikonyenko:* Materializm N. I. Csernyisevskovo (Csernyisevskij materializmus) Leningrád 1979.
- E. Nekrašas:* Loginis empirizmas ir mokslo metodologija. Tikimy bés ir indukcijos problema (A logikai empirizmus és a tudományok metodológiája. A valószínűség és az indukció problémája) Vilnius 1979.

FILOZOFICKÝ ČASOPIS
1981. 1. SZ.

- L. Hrzal*: A „Tanulságok” permanens érvénye. – „A CSKP XIII. kongresszusa után a pártban és a társadalomban kialakult válság tanulságai. Határozat a pártegység időszerű kérdéseiről” c. politikai dokumentum aktualitása. Magyarul in: Tények és dokumentumok tanúságtétele. Pravda könyvkiadó, Bratislava 1976.
- A. Sirácky*: A fejlett szocialista társadalom elméleti és ideológiai kérdései.
- M. Pittner*: A vezetés az ideológiai konfrontáció idején.
- J. Zeman*: A modern természettudományos megismerés néhány új jelensége.
- J. Herzmann, I. Tomek*: A differenciálszámítás alapfogalmai metafizikus felfogásának marxi kritikája.
- L. Kreiser*: Bolzano és Frege logikai szemantikája és a platonizmus vádja.

FILOZÓFIA
1980. 6. SZ.

- A. Sirácky*: A társadalmi és ideológiai haladás kérdéséhez.
- Andrej Sirácky akadémiкус 80. születésnapjára* (V. Cirbes, J. Bodnár, M. Topolsky, D. Hajko, E. Turčan cikkei).
- Részletek *A. Sirácky*: Haldokló civilizáció c. tanulmányából.
- A. Sirácky* műveinek bibliográfiája.

DEUTSCHE ZEITSCHRIFT FÜR PHILOSOPHIE
1980. 10. SZ.

- E. Hahn, H. Koziolok*: Gazdaság és filozófia a jelenkori feltételek között.
- H. Steininger, G. Schröder*: Filozófiai és gazdasági tudat.
- G. Langendorf, G. Schultz*: A szocialista termelési viszonyok fejlődése, ennek gazdasági törvénye és az anyagi műszaki bázis.
- E. Altmann*: Marx Tőkéjének logikai és történeti módszeréhez. – Marx alapművének fogalmi-logikai felépítése nemcsak a tőkés gazdaság, hanem a tőkés társadalom egészének történetiségében való jobb megértését szolgálja.
- A. Bauer*: A marxista társadalmasítás-koncepció.
- P. Ruben, H. Wagner*: Szocialista értékforma és dialektikus ellentmondás.
- H. Nick*: A termelőerők és a termelési viszonyok fejlődésének dialektikája, valamint a termelőerők fejlődésének első logikája.
- J. Becher, H. Friedrich*: A tervszerűség elemzésének filozófiai és politökonómiai aspektusai.
- H. Klotsch*: A társadalmi élet objektív törvényeinek fejlődése. – Az adott konkrét társadalmi formáció törvényei nem örökérvényűek. A szerző azt vizsgálja, mennyiben határozzák meg a társadalmi változásokat, mennyiben irányítják objektíven a fejlődést.
- W. Eichhorn II.*: A termelési viszonyok elemzésének filozófiai, módszertani szempontjai.
- H. Ruppel*: A termelőerők helye a politikai gazdaságtan tudományának rendszerében.
- W. Engler, R. Land*: A politikai gazdaságtan filozófiai problémáinak interdiszciplináris kutatása.
- H. C. Rauch*: A politikai gazdaságtan kritikája és története.

DEUTSCHE ZEITSCHRIFT FÜR PHILOSOPHIE
1980. 11. SZ.

- H. Ley*: Ibn Sina (Avicenna) 980–1037. Megemlékezés születésének 1000. évfordulójáról. – A szerző kritikus hangon beszél az európacentrikus filozófiatörténetírásról, és pozitívan értékeli az iszlám-kultúra tudományos és filozófiai teljesítményeit. Különösen alaposan foglalkozik Avicenna filozófiai nézeteivel, valamint az iszlám és a filozófia kapcsolatával.

G. Schenken, H. U. Wöhler: Boetius.

A. Kolesnyk: Albert v. Bollstädt helye a gondolkodás történetében.

H. C. Rauch, P. Ruben: Condillac avagy a felvilágosodás dialektikája és a megismerés problémája.

G. Biedermann, E. Lange: A klasszikus német filozófia történetfelfogásának alapvonalai és eredete.

H. Seidel: Filozófiatörténeti szempontok a „felvilágosodás” fogalmához. – A cikk részletesen foglalkozik a felvilágosodás-elméletekkel Kanttól a modern polgári filozófiáig. Álláspontja szerint a „felvilágosodás” az európai ideológiák harmadik korszaka, a polgári emancipáció ideológiájának kiteljesedése.

Beszámoló a Halle-ban tartott C. Wolff-konferenciáról.

E. Dölling, J. Dölling: W. Wundt logikai kutatásai a logikai terminus-elmélet vonatkozásában.

H. M. Gerlach, R. Mocek: Az újkori és legújabbkori polgári filozófia történetének oktatási programja a filozófiaszakos hallgatók számára.

DEUTSCHE ZEITSCHRIFT FÜR PHILOSOPHIE

1980. 12. SZ.

H. Wessel: A logikai következtetés-kapcsolatok kijelentéslogikai elmélete.

G. Schenk: A logika történetéről.

J. Dölling: Logika és terminológia.

W. Stelzner: Paraméterek az episztemológiai logikában.

H. Assing: A kondicionállogika előnyei.

P. Keller: Az idő-logika és a grammatika kapcsolatának kutatásáról.

K. Wuttich: Az episztemológiai logika intuitív alapjai.

K. H. Krampitz: Egy nem-tradicionális kvantorelmélet fölényei.

E. Dölling: Üres terminusok és egzisztencia-kijelentések.

H. Wessel, J. Dölling: Tapasztalatok a logika oktatásával kapcsolatosan.

DEUTSCHE ZEITSCHRIFT FÜR PHILOSOPHIE

1981. 1. SZ.

R. Stieler: A szocialista termelési viszonyok struktúrájához.

M. Mader: A munka kultúrateremtő hatása a szocialista életmódban.

K. Mueller-Bülow: Filozófia, politikai gazdaságtan, természettudomány. – A szerző a politikai gazdaságtan metodológiájának nem szokványos elemzésére vállalkozik. Azt vizsgálja, hogy a természettudomány elmélet és tapasztalat egységére vonatkozó elképzelése hogyan érvényesül a politikai gazdaságtani kutatásokban és a tudomány rendszerében.

H. Schwärzel: Az érték és a tőke fogalma Marxnál, és az alapvető termelési viszonyok kapcsolata.

P. Ruben, G. Schauss: A „Tőke” metodológiájának újabb kritikái a polgári tudományelméletben.

G. Feedler, R. König: Az indeterminizmus aspektusa a jelenkori polgári közgazdasági elméletekben.

W. Ettl: Megjegyzések a társadalmi sajátosságok analízisének formációelméleti kiindulópontjához.

B. Okun: A gyakorlati világképek fejlődése és struktúrája. – Mennyiben képezi a filozófia és az ideológia a hétköznapi élet szerves részét, és mennyiben tükröződik az ideológiai orientáltság a hétköznapi cselekvésében.

U. Fridrich, F. Macher: A munka tartalma és a tudományos-technikai haladás.

G. Kaltenhäuser, W. Dünke: A közgazdaságtan filozófiai kérdései a „B. Leuschner Közgazdasági Főiskola” tudományos folyóiratában.

REVISTA DE FILOZOFIE

1980. 6. SZ.

- I. Tudosescu*: A szubjektív tényező szerepe a társadalmi élet determinációjában.
C. Radescu, E. Deliman: Humanizmus és hazafiság.
O. Trasnea: Specifikus tendenciák a mai politológiában.
A. Cioba: A szociáldemokrata és szocialista pártok háború utáni ideológiai evolúciójában jelentkező tendenciák.
V. Tonoiu: Logika és dialektika.
P. Apostol: Mario Bunge tézisei a dialektika és a logika viszonyáról.
G. Rapeanu: A tudományos törvény K. Popper felfogásában.
V. Macovicuic: Realizmus és esztétikai humanizmus.
I. Itu: Linearitás és jelentés.
Avicenna 1000. születésnapjára (Gh. Vladutescu és M. Dinorszojev tanulmányai).
T. Ghideanu: J.-P. Sartre és a fenomenológiai ontológia kutatásai.
Gh. Danisor: Az egyetemes értéke Hegel filozófiájában.
V. Gherghel: Szókratész avagy a filozófia mint az irónia gyakorlása.
I. Iosep: A. Comte felfogása a társadalmi betegségről és annak morális „orvosságáról”.

STUDIA FILOZOFICZNE

1980. 10. SZ.

- S. Pieróg*: Jan Sniadecki. A „fordulat időszakának” gondolkodója (halálának 150. évfordulójára).
M. Boczar: Az antik gondolat és a chartres-i tradíció.
M. Gordon: E. Du Bois-Reymond Leibniz-vitájának aktualitása a tudat lényegéről.
Maurice Merleau-Ponty: Részlet Phénoménologie de la Perception c. könyvéből.
V. I. Vernadzskij: Néhány szó a nooszféráról.
J. Rybkowski: V. Vernadzskijről mint tudósról és gondolkodóról.
J. Niznik: Az elméleti anarchizmus és a társadalomtudomány jelentősége. — P. Feyerabend: Against Method. Outline on an Anarchistic Theory of Knowledge, London 1975 c. könyvéhez.
J. Czykowski: Salamon háza és a társadalmi intézmények. — A tudásszociológia problematikájához.
W. Cichon: A személyiség felfogása és a nevelési ideál.
S. Olczyk, M. Przanowski: A fizika mint filozófia: C. F. Weizsäcker esete.
W. Lebidzinski: Még egyszer az anyag dialektikus fogalmáról.
Z. Musiał: Még egyszer az anyag lenini fogalmáról.
Recenzió az alábbi könyvekről:
T. M. Jaroszewski: Traktat o naturze ludzkiej (Értekezés az emberi természetről) Warszawa 1980.
J. Aleksandrowicz: Sumienie ekologiczne (Ökológiai lelkiismeret) Warszawa 1979.
Beszámoló „Az ember és a társadalom fejlődésének perspektívája a civilizációs-kulturális feltételek kontextusában” c. szemináriumról. 1980. március.

STUDIA FILOZOFICZNE

1980. 11. SZ.

(Az egész számot *lódzi* szerzők írták)

- R. Panasjuk*: Szabadság és determinizmus a marxista antropológiában.
B. Tuchanska: A praxizmus: a társadalmi lét fogalma.
M. Styczynski: A fiziológia filozófiája: A. Bogdanov empiriomonizmusa.
J. Piórczynski: Az ellentmondás és megszüntetése Th. W. Adorno filozófiájában.
A. M. Kaniowski: J. Habermas kritikai elmélete és a hermeneutika nézőpontja.
W. Gromczynski: Az etikai kommunikáció dialektikája Kierkegaard szerint.

- M. Grygorowicz*: Tulajdonság és struktúra – és a társadalmi kötelék Sismondi nézetei szerint.
S. Olczyk: A pszichoanalitikus értelmezésről.
A. Pobjojewska: A természetbúvár filozófiája (Konrad Lorenz nézeteihez).
J. Szeszenowicz: Egy száz évvel elkésett esztétika. – A. Pytlatka: Wartósci i kryteria oceny dzieła muzycznego (A zene értékelésének kritériumai) PWM 1979.
M. Kozłowski: Feuerbach, Marx és a baloldali hegelianusok a „The Philosophical Forum” c. folyóiratban (Vol. VIII. Nos 2–4. Boston Univ.).
M. Pedziwiatr: Szovjet Tadzsiszisztán filozófiai gondolata.
Beszámoló a Lódzi Egyetem Filozófiai Intézetéről.

STUDIA FILOZOFICZNE

1980. 12. SZ.

- Roman Ingarden* halálának 10. évfordulójára (D. Gierulanka, A. Wegrzecki, J. Widomski cikkei).
J. Debowski: Ingarden koncepciója a „petitio principii” eliminációjáról az ismeretelméletben.
W. W. Skarhek: „Lét” és „kötelesség”. – D. Hume etikai nézeteiről.
B. Baran: A transzcendentalizmus és a modern tudományfilozófia. – Kant transzcendentalizmusának elemzése.
M. Wesoly: Megjegyzések a kategóriák metafizikus dedukciójához a kanti rendszerben.
J. Kmíta: A szcientizmus és az antiszciantizmus ügyéhez. – E. Mokrzycki: Filozofia nauki a socjologia (A tudományfilozófia és a szociológia) PWN 1980. c. könyvéhez.
A. Malinowski: A „neomarxizmus”: genézis és mai értelmezés.
R. Palacz: Még egyszer a középcentrizmusról.

Könyvismertetések az alábbi művekről:

- E. Mokrzycki*: Filozofia nauki a socjologia (A tudományfilozófia és a szociológia) PWN 1980.
J. Białostocki: Historia sztuki wsród nauk humanistycznych (A társadalomtudományok történetéhez).

DIALECTICS AND HUMANISM. THE POLISH PHILOSOPHICAL QUARTERLY

VOL. VII No. SUMMER 1980

- W. Mańkiewicz*: A július–augusztusi lengyelországi sztrájkok eredetéről (interjú).
M. Fritzhand: Individualizmus vagy kollektívizmus.
Z. Cackowski: A társadalmi megismerés és az individuális megismerés alapjai.
W. Desan: Arisztotelész vagy Bruegel: az Egy és a Sok.
J. Kuczynski: Az új történelem értelmének együttes alkotása. – Vita Thomas Langan „A történelem értelmének keresése” c. cikkével, amely a The Review of Metaphysics 1978 szeptemberi számában jelent meg, és amelynek téziseit Langan az „Ember és kreativitás” c., a Nemzetközi Metafizikai Társaság és a lengyel folyóirat közös rendezésében Varsóban tartott konferencián adta elő.
T. Czeżowski: Az élet értelme és értéke.
R. Sinari: A tudomány és az „embernek lenni” jelentése.
S. Kozyr-Kowalski: „Az élet értelmének” értelme.
H. Osborne: A kreativitás a művészetben és az életben.
T. Slipko: Morálitás és a humanizmusok közti dialógus.
W. Tatariewicz: Az erkölcsi tökéletesség.
B. Urbankowski: Juliusz Slowacki filozófiájáról (XIX. sz. eleje).
H. Buczyńska-Garewicz: Twardowski a tettről és jelentéséről.
J. Stawinski: Az erőszak mindenüttvalóságáról. – J.-M. Domenach: The Ubiquity of Violence” c. cikkéhez, amely az UNESCO International Social Science Journal c. folyóiratban jelent meg.
J. Techma: A társadalom és a kultúra napjainkban. – A művelődési miniszter beszéde a Lengyel Írószövetség varsói tagozata előtt, 1980. november.

LA PENSÉE
No. 215 1980 október

(A szám témája: az irodalom mai megközelítései)

M. Riffaterre: A „szövegköz” nyoma.

J. Peytard: A nyelvtudomány és az irodalmi szemiotika kapcsolatáról.

Y. Gohin: Az irodalmi pszichoanalízis haladása és problémái.

J. Dubois: Az irodalmi szövegek szociológiája.

Cl. Ducher: A szövegezés ideológiája.

S. Torjussen: Az irodalmi alkotás funkciója Saint-Just gondolatának fejlődésében.

LA PENSÉE
No. 216 1980 december

(A szám témája: nukleáris energia és társadalom)

J.-Ch. Dubart: Polgári nukleáris energia és nemzetközi problémák.

C. Etiévant, M. Rodot: A napenergiái kutatások és a termionukleáris fúzió Európában.

J.-Cl. Cauvin, J.-M. Gama, J.-Y. Quezenec: Technológia és biztonság az energiatermelés nukleáris ciklusában.

V. Labeyrie: Energia, fejlődés, ökológia.

R. Mayer: A katonai nukleáris energia. Következményei a nemzetek függetlenségére és egyenlőségére, Franciaország függetlenségére és honvédelmére.

J. Legend: A szocialista Kína és a szocializmus Kínában.

DIOGENE
1980. 111. SZ.

(Kulturális útkereszteződések)

M. Mollar, T. Yamamoto, Y. A. Talib, M. Esoavelomandroso, S. Bandaranayake tanulmányai az Indiai óceán térségének kulturális kölcsönhatásairól.

Sh. Indradeva: Kulturális cserék India és Irán között az Antikvitásban.

E. Condurachi: A kulturális kölcsönhatások egy példája: Délkelet Európa az i.e.-i évezredben.

DIOGENE
1980. 112. SZ.

J. O. de Meira Penna: A maszk és a másolat. A rassz-probléma Braziliában.

L. Makarius: A tisztátalanság gyermekei. – Mitológiai tanulmányok.

E. Radar: Az olajfestészet helyei. – Az olajfestészet történetéhez.

I. Sachs: A fejlődés tér–idői. – A gazdasági növekedés ideológiáihoz.

Y. Thébert: Az „idegen” fogalmának használatáról. – A „barbár” képzetének fejlődése és funkciója a klasszikus Athénben.

H. I. Brown: Minden paradigma paradigmája, és egyéb hasonló fogalmak. – Tudományelméleti reflexiók.

- P. Urbach*: Szociális hajlamok. – A szerző Durkheim öngyilkossággal kapcsolatos munkásságából indul ki és felveti a holista és individualista megközelítés ellentétének problémáját. Durkheim kollektív emberi hajlamait párhuzamba állítja Popper fizikai valószínűségi hajlamaival. A holista megközelítést sokan *ad hoc*-nak tartják, de a szerző megmutatja, hogy a statisztikus törvények összeférnek Durkheim holista jellegű állításaival, így ezek tudományosan akceptálhatók.
- J. P. Mayberry*: Egy új „Begriffsschrift” (II). – A szerző kifejti az új „fogalomírást” és közli következtetéseit. Az elmélet alapelvei. A függvények és fogalmak ontológiai státusza.

Kritikák és ismertetések az alábbi könyvekről:

- T. S. Kuhn*: The Essential Tension (Az alapvető feszültség) Chicago 1977.
- H. Reichenbach*: Laws, Modalities and Counterfactuals (Törvények, modalitások és ellentények) Berkeley 1977.
- P. Feyerabend*: Science in Free Society (Tudomány a szabad társadalomban) London 1978.
- F. Gregory*: Scientific Materialism in Nineteenth Century Germany (A tudományos materializmus a XIX. sz.-i Németországban) Dordrecht 1977.
- C. Hookney and P. Pettit* (szerk.): Action and Interpretation (Tett és értelmezés) Cambridge 1978.
- W. C. Salmon* (szerk.): Hans Reichenbach: Logical Empiricist (J. Reichenbach, a logikai empiricista) Dordrecht–Boston–London 1979.
- D. Huff and O. Prewett* (szerk.): The Nature of the Physical Universe: 1976 Nobel Conference (A fizikai Világegyetem természete: az 1976-os Nobel konferencia) New York 1979.
- W. L. Craig*: The Kalâm Cosmological Argument (A Kalâm-féle kozmológiai érv) London 1979.
- N. Rescher*: Cognitive Systematisation (Kognitív rendszerezés) Blackwell 1979.
- R. Torretti*: Philosophy of Geometry from Riemann to Poincaré (A geometria filozófiája Riemanntól Poincaréig) Dordrecht 1978.

DIALECTICA

Vol. 34. Fasc. 4. 1980

- W. Balzer*: Matematikai struktúrák mint intellektuális struktúrák reprezentációi.
- P. H. Byrne*: Einstein tudománytörténet-használatának jelentősége. – Einstein gyakran használta a történeti elbeszélés formáját filozófiai, sőt tudományos gondolatok kifejezésére is. Történeti írásainak elemzése mutatja, hogy egy jellegzetes történeti módszert használt, amelyet az „intuitív archeológia” névvel lehetne jelölni. Ez a módszer következetesen a tudományos kutatások felszabadítását célozták az önkényes megszorítások alól. Ez utóbbiakat Einstein a tudományos fogalmak eredete elhomályosulásának tulajdonította. Einstein szerint a tudomány történeti folyamatainak realitása maga hozta létre a történetiségre való törekvést.
- F. M. Wuketits*: A mai élet-tudományok teleológia-fogalmáról. – A teleológia problémája a modern biológiában. A szerző a teleológiát a cél általi irányítottságra korlátozza, nem tekinti a célkitűző tevékenységet. Rendszerelméleti szempontok alapján tárgyalja az evolúció és a szelekció bizonyos vonásait. A teleológiai és a kauzális magyarázat összefér.
- Könyvszemle az alábbi munkákról:*
- H. Varró Rózsa*: Dialektik in der lebenden Natur, Budapest 1979.
- P. D. Asquith and H. E. Kyburg* (szerk.): Current Research in Philosophy of Science (Folyó kutatások a tudományfilozófiában) East Lansing 1979.
- H. G. Gadamer*: Dialogue and Dialectic: eight hermeneutical studies on Plato (Dialógus és dialektika: nyolc hermeneutikai tanulmány Platonról) New Have–London 1980.
- W. Ritzel*: Philosophie und Pädagogik im 20. Jahrhundert (Filozófia és pedagógia a XX. században) Darmstadt 1980.
- D. Hitz*: The Triangular Pattern of Live (Az élő háromszögletű mintázata) New York 1979.
- L. Jerphagnon* (szerk.): Histoire des grandes philosophies (A nagy filozófiák története) Toulouse 1980.

- Ch. Monzel*: Exposé de poétique (Poétikai tanulmány) Riorges 1980.
G. Prauss: Einführung in die Erkenntnistheorie (Bevezetés az ismeretelméletbe) Darmstadt 1980.
M. Bunge: Ontology II: A World of Systems. Treatise on Basic Philosophy Vol. IV. (Ontológia II.: A rendszerek világa) Dordrecht–Boston–London 1979.
N. Mouloud: L'analyse et le sens (Az analízis és az értelem) Payot 1979.
Újdonságok címszó alatt a folyóirat kb. 100 könyvcímet közöl.

PHILOSOPHY OF SCIENCE
 Vol. 47. No. 2. 1980. június

- B. C. v. Fraassen*: Racionális hit és valószínűségi kinematika.
S. P. Stich, R. E. Nisbett: Igazolás és az emberi gondolkodás pszichológiája. – A következtetési pszichológiai vizsgálatának filozófiai következményei. Lásd N. Goodman elméletét, amely az indukció problémáját próbálta „feloldani”. A tanulmány első részében a szerzők felvázolják Goodman álláspontját az igazolás következtetési szabályáról. Ezután ismertetik azokat az empirikus tényeket, amelyek jelzik, hogy nyilvánvalóan érvénytelen következtetési szabályokról Goodman igazolási elmélete szerint kiderülne, hogy „igazoltak”. Komoly baj van tehát Goodman elméletével. Abban az alternatív igazolási elméletben, amelyet a szerzők javasolnak, központi szerepet játszik az ismereti autoritás fogalma és az igazolás szociális aspektusa.
J. Forge: A fizikai magyarázat szerkezete. – A szerző vizsgálja a fizikai magyarázat deduktív-nomológiai módszerét és megmutatja, hogy az bizonyos mértékig korlátozza a fizikában a magyarázat hatókörét, mivel megkívánja, hogy az *explanandum* dedukálható legyen az *explanans*-ból. Az elemzés arra utal, hogy egy másik tudományos magyarázat, amelyet az ún. esetszemlélet alapján fogalmaz meg a szerző, a fizikai magyarázatok egy szélesebb körét teszi lehetővé. Úgy látszik, ez a szemlélet mentes a deduktív-nomológiai elmélet bizonyos hibáitól.
A. Lugg: Elméletválasztás és változással szembeni ellenállás. – A tudósok ellenállása a tudományos változásokkal szemben sem az irracionalitás, sem tudományon kívüli hatások jelenlétére nem utal. Hogyan lehet az ilyen ellenállást elhelyezni egy ésszerű választási elméletben.
J. Margolis: A homunculus-elméletek problémája. – Az ún. post-wittgensteiniánus oxfordi filozófusokat gyakran bírálják nemcsak az emberi viselkedés és a pszichológiai állapotok oksági magyarázatának elvesztéséért, hanem azért is, mert nem ismerik el, hogy a pszichológiai magyarázatok szubperszonális vagy molekuláris folyamatokat is megkívánnak. Egy konkrétum: a homunculus-elmélettel kapcsolatos állítások vizsgálata.
E. Fales: Egyediség és történelmi törvények. – Mivel a történelmi események nem-triviális értelemben egyediék, a hempeliánus deduktív-nomológiai modell alkalmazhatatlan a történelmi magyarázatokban.
J. Cl. Falmagne: Az extenzív mérések egy valószínűségi elmélete.
H. Siegel: Igazolás, felfedezés és az episztemológia naturalizálása. – Reichenbach jól ismert megkülönböztetését a felfedezés és az igazolás között ma sokan támadják. A cikk a kritikát két nagy csoportba sorolja: egyesek kifejezetten kétségbe vonják Reichenbach megkülönböztetését; mások indirekt módon, de nem kevésbé komolyan úgy kérdőjelezzik ezt meg, hogy visszautasítják a pszichológia és az episztemológia megkülönböztetését és védelmezik az episztemológia „naturalizálását”. A szerző szerint a kritikák nem jogosak és a tárgyalt különbségtétel fontos fogalmi eszköz marad a továbbiakban is.
C. Glymour: A hipotetikus-deduktivizmus reménytelen. – Vita G. Merill: Confirmation and Prediction c. cikkével.
 Szemle az alábbi könyvekről:
D. C. Dennett: Brainstorms (Elmezavarok) Montgomery 1978.
J. S. Earman, C. N. Glymour, J. J. Stachel (szerk.): Foundations of Space-Time Theories (A tér-idő elméletek alapjai) Minneapolis 1977.
A. W. Burks: Chance, Cause, Reason (Véletlen, ok, ráció) Chicago–London 1977.
P. Mittelstaedt: Quantum Logic (Kvantum logika) Dordrecht 1978.
M. Crosland: Gay-Lussac: Scientist and Bourgeois (Gay-Lussac: a tudós és a burzsoá) Cambridge 1978.

- D. Pearce:* Van-e elméleti igazolása az elméletek nem-kijelentési szemléletének? – Segmüller álláspontjának vizsgálata, miszerint minden elmélet, amely a tudomány általános filozófiáján belül az elméleteket mint állítások osztályait akarja magyarázni inadekvát, túlegyszerűsített és használhatatlan képet fest a tudományról.
- M. Gilbert:* Játékelmélet és konvenció. – Lewis konvencióról szóló munkájának egyik alapfogalma: a „koordinációs probléma” e cikk fő témája, feltárva a játékelmélettel való kapcsolatát.
- E. Sober:* A racionalitás fejlődése. – Delbrück: Mind from Matter? c. értekezése nyomán.
- Ch. Peacocke:* Inkohereznek-e a bizonytalan predikátumok? – Vita M. Dummett véleményével.
- K. Graham:* Megjegyzés Austin értelmezéséről. – J. L. Austin: A Critique of Ordinary Language Philosophy c. munkájáról.

(*B. Russell* korai filozófiája, II. rész)

- D. Pearce:* Az ismeretség szerepe Russell filozófiájában. – Az ismeretség két funkciója és a logikai atomizmus. A „Problems of Philosophy” elemzése.
- J. Hintikka:* Minek a jelölése? – Az „On Denoting” hibái.
- J. Cappio:* Russell filozófiai fejlődése (1903-tól 1918-ig).
- W. Lycan:* Logikai atomizmus és ontológiai atomok. – Russell metafizikájának középpontjában 1905 és a 20-as évek eleje között a „logikai konstrukció” vagy „logikai funkció” fogalma állt. A logikai atomizmus problémái.
- R. Clark:* Ismeretség. – Kevés olyan elem van Russell filozófiájában, amelyet maga Russell nem bíralt volna felül. E kevesek közé tartozik az „acquaintance” elmélete.
- J. A. Coffa:* Russell és Kant. – Russell úgy gondolta, hogy logicizmusa ellentétben áll Kantnak a matematikával kapcsolatos filozófiai gondolataival. A szerző a következő kérdéseket vizsgálja: 1. Milyen speciális kanti elképzeléseket cáfolt volna meg Russell logicizmusa, 2. Sikerült-e Russellnek Kant ellen fellépnie vagy csak félreértette Kant gondolatait. A szerző elemzi Kant és Russell filozófiájának közös és eltérő vonásait.
- J. Hintikka:* Russell, Kant és Coffa. – Vitacikk.
- R. E. Grandy:* A hit formái. – Frege és Russell a hitről.

*

H. G. Rauch, P. Ruben: Condillac, avagy a felvilágosodás dialektikája és a megismerés problémája

A szerzők vitába szállnak Condillac pozitivistá interpretációjával, valamint azzal az állásponttal, amely egyszerűen Locke francia megfelelőjének tekinti. Ez utóbbi álláspont kizárólag Condillac ismeretelméletével foglalkozik és azt szenzualistának ítéli meg. A tanulmány Marxnak és Engelsnek a felvilágosodással kapcsolatos elemzéseikhez nyúl vissza és azt az álláspontot képviseli, hogy Condillac esetében fontosabb materializmusának megértése mint szenzualizmusának hangsúlyozása. Ez utóbbi a kor viszonyai között a materializmus sajátos kifejeződése. A szerzők kimutatják Condillac ismeretelméleti gondolatainak alapjaival kapcsolatosan a francia felvilágosodás uralkodó gondolatának, a „természetes rend” ideájának a jelenlétét, amelynek ellentmondásos tartalma Condillacnál is érezhető. Materializmusa és idealista tendenciái is ezen alapulnak. Condillac materializmusának magyarázata mellett, a szerzők elemzik a társadalmi és politikai szféra megismerésére vonatkozó idealista gondolatait. Álláspontjuk szerint Condillac csak egy dialektikus szemléletmód alapján érthető meg.

(*Deutsche Zeitschrift für Philosophie*, 1980. 11.)

V. M.

A természet és a társadalom egysége kérdésének a megoldása a tudományok egész komplexumának a feladata. A filozófiai vizsgálódás aspektusa világnézeti és metodológiai jellegű. A kérdéskör elemzésénél mindenekelőtt a fogalmak szabatos meghatározása szükséges. A *természet* fogalma a filozófiában három értelemben használatos: 1. Széles értelemben a természethez tartozik minden létező: a természet fogalma itt szinonim a filozófiai anyagfogalommal. 2. Szűkebb értelemben a természettudományok által vizsgált objektumok összességét jelöli. 3. Végül a természetet a „második természet” jelenti: az ember által teremtett anyagi feltételek rendszerét, a „bevont” természetet. A *társadalom* a széles értelemben vett természet része, belőle származik, funkcionálásának feltétele a természet, ugyanakkor szemben is áll vele. A természet és a társadalom *kölcsönviszonyának* alakulásáról többféle elképzelés létezik. *M. P. Gruszov* úgy véli, hogy a kölcsönviszonynak három alapvető történelmi szakasza van: Az első az ősközösségi társadalom, amelynek legfőbb sajátja az, hogy a természet kész anyagait sajátítják el primitív eszközökkel. A második az iparelőtti szakasz: jellemzője az extenzív növekedés, a földművelés lassú tökéletesedése, a kézműipar fejlődése, a városok és a kereskedelem kialakulása. E periódus végén kialakulnak a manufaktúrák. Ez a szakasz illymódon átfogja az ókort és a középkort. A készletek, az újratermelés természeti forrásai a társadalmi fogyasztáshoz viszonyítva végtelenül nagyok. Az ember és az állatok izomenergiáját fölváltja a szél- és a vízienergia. A harmadik az ipari szakasz, mely gyökeres fordulatot jelent a természet és a társadalom viszonyában. Új energiafajtákat (gőz-, elektromos, majd atomenergiát) használnak fel. Kolosszális mértékben emelkedik az energia, az oxigén és a víz fogyasztása. Intenzíven nő a mezőgazdasági termelés, a városok száma, új közlekedési és hírközlő eszközök fejlődnek ki. Mindhárom fejlődési szakaszban ellentmondásos a természet és a társadalom viszonya. *V. D. Komarov* a természet elsajátításának két formáját különíti el. Az első a fogyasztó-vándorló forma, mely magában foglalja a rabszolgatartó, a feudális és a kapitalista formációt. E korszak fő jellemzője, hogy amikor kimerül a társadalmi termelés alapjául szolgáló természeti forrás, a termelés új helyre költözik. Ettől a típustól alapvetően különbözik a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet, valamint a szocialista-kommunista társadalom, amelyben a természet felhasználása állandósult és produktív jellegű. E típus fő jellemzője, hogy a társadalom fokozatosan átmegy a természet anyagainak egyszerű felhasználásáról a természet mesterséges reprodukciójának folyamatába. *V. J. Vernadzskij*nak a bioszféráról és nooszféráról szóló tanítása szintén figyelemre méltó. Vernadzskij a nooszféra fogalmát Th. de Chardintól vette át, de egészen más tartalommal. Míg Chardin a nooszférát úgy tekinti, mint a bioszféra fejlődésének egy fokát, mint ideális kezdeti állapotot, mint bolygónk gondolati burkát, addig Vernadzskij elgondolása összhangban van a tudományos kommunizmus megalapítóinak azon elképzelésével, miszerint a természet és a társadalom közötti harmónia a társadalom szocialista átszervezésével lehetségessé válik. Ha a bioszférát mint történetileg fejlődő rendszert nézzük, akkor világossá válik, hogy ez átmegy egy új fejlődési stádiumba, melyben az emberiség történetében először valóban a néptömegek érdekei valósulnak meg. A szabadon gondolkodó és tevékenykedő személyiségek határozzák meg az emberiség életét. Ez az új fok: a nooszféra. A természet és a társadalom kölcsönhatása felé a 60-as években fordult a széleskörű érdeklődés. Ebben az időszakban kezdték megérteni az ökológiai problémák globális jellegét. Ezekben az években jelennek meg Vernadzskij munkái is.

(*Filoszofszkie Nauki* 1980. 1.)

N. I.

V. G. Gorokov: A modern technikai elmélet kialakításának problémái

A XX. sz. második felében számos új tudományos diszciplína jelenik meg (rendszertervezés, technikai kibernetika, mérnök-közgazdaságtan, mérnök-pszichológia, rádiólokáció, közetek fizikája stb.), amelyek problémái túlmutatnak a szokásos elméleti ismeretek metodológiájának tradicionális keretein. Sok ilyen diszciplína most van kialakulási, önállósulási fázisában. Ezért igen aktuális feladat keresni valamilyen – metodológiai eszközökkel megtámogatott – „mintát” vagy mintákat, amelyek nyomán felépülhetnek a modern tudományos elméletek, különösen a technikai tudományokban. E munkában támaszkodni lehet a technikai elméletek rendelkezésre álló metodológiai analízisére is. A természettudományok és mérnöki tudományok kialakulásának összehasonlító módszertani elemzése

- ✓ feltárja az új, nem-klasszikus tudományos diszciplínák néhány sajátosságát. Úgymint: összehasonlító jellegüket; azt, hogy tárgyak rendelkeznek bizonyos aktivitással, „tevékeny tárgy”; szükséges az emberi tényező és a környezeti hatások figyelembe vétele; igen fontos szerepe van a számítógépes szimulációnak stb. Ez az analízis alkalmat ad a klasszikus és a modern mérnöki diszciplínák elhatárolására, továbbá lehetővé teszi egy javasolt módszertan, bizonyos szempontból „minta”, vázlatos elgondolását.
(*Voproszi Filozofii* 1980. 2.)

R. L.

M. G. Jarosevszkij, G. Sz. Gurgendizje: L. Sz. Vigotszkij a pszichikum természetéről.

L. Sz. Vigotszkij tudományos munkássága több periódusra oszlik, ezek áttekintésével kapunk képet Vigotszkijnak a pszichikum természetére vonatkozó nézeteiről. Tevékenységének első szakaszában *művészetpszichológiával* foglalkozott, feladatát az esztétikai reakciók pszichológiai mechanizmusának felderítésében látta. Úgy gondolta, hogy a művészetelmélet és a pszichológia szövetsége képes a szubjektív pszichológiát objektívvá, az individuálisat társadalmivá változtatni. Ezt a gondolatot nem sikerült véghezvinnie. (Művészetpszichológia c. kézírata – melyet 1925-ben írt – csak 40 évvel később, a szerző halála után jelent meg.) Későbbi tevékenységében egy ideig a pszichikus jelenségek és a viselkedés *biológiai* mechanizmusának összefüggéseit tanulmányozta. Következő periódusában az *öntudat* szerepét emelte ki az emberi viselkedés szerveződésében, és a szó interpretációjával, mint speciális reflexjelenséggel foglalkozott. Utóbbi sajátossága a kiváltó okok jellegében és az ember későbbi tevékenységét nagymértékben befolyásoló természetében keresendő. Vigotszkij fejlődésében fordulópontnak szokás tekinteni az emberi viselkedés *kulturtörténeti* meghatározottságát kifejtő elméletét. Ez a „*kulturális jele*” fogalmának a bevezetésén nyugszik. Ez döntő szerepet játszik az előemberi és a specifikusan emberi viselkedés elkülönülésében, olyan eszközöket jelent, amelyek segítségével a viselkedés akarati kontrollja megtanulható. A történeti fejlődés során e jelek különféle formákat vesznek fel. Vigotszkij utolsó alkotó periódusában e kulturális jelek jelentésével kezdett foglalkozni, felismerve, hogy az öntudat tanulmányozásában e *szemantikai* megközelítés igen fontos.
(*Voproszi Filozofii* 1981. 1.)

R. L.

Az új típusú ember formálásának problémájáról. Hanoi 1978

Bevezetőjükben, a munka vietnami szerzői hangsúlyozzák, hogy ma Vietnamban a szocialista embertípus kimunkálása fontos elméleti és gyakorlati kérdéssé vált. A könyv első részében a szerzők filozófiatörténeti és elméleti-módszertani szempontból közelítenek az ember problémájához. Az ember problémája a Kelet filozófiatörténetében c. írás kimutatja, hogy a vietnami kultúra korai fejlődési szakaszaiban fontos szerepet játszott a konfucianizmus, a taoizmus és a buddhizmus. Fölvázolja e filozófiai-vallási rendszerek emberformáló hatásait. Az ember problémája a nyugati filozófia történetében c. cikk szerzője a marxizmust megelőző európai filozófia emberfelfogását elemzi, majd a kötet áttér a marxizmus klasszikusainak emberkonceptiójára és külön ismerteti a mai polgári felfogásokat. A könyv második része az ember szocialista jellegű átalakításának és fejlődésének konkrét lehetőségeit vizsgálja és rámutat a hadigazdálkodásról a békés termelésre való átváltásból adódó nehézségekre. A hosszantartó függetlenségi harc során világos elképzelések alakultak ki az emberi értékekről, az osztályérdekekről, a sajátos lelki szükségletekről stb. Az új viszonyok közt ezek a tényezők némileg módosultak. A módosult körülmények között kell kimunkálni az új típusú embert. A szerzői kollektíva figyelmének középpontjában az új ember formálást szolgáló gyakorlati intézkedések állnak. E program komplex, vannak lényeges gazdasági, politikai, kulturális, ideológiai, adminisztratív stb. oldalai.
(*Filozofszie Nauki* 1981. 1.)

N. I.

H. Steininger, G. Schröder: Filozófiai és gazdasági tudat

Széles körű elméletörténeti elemzés alapján a cikk összefüggést mutat ki a különböző társadalmi formációkban kialakult filozófiai és gazdasági eszmék között. Álláspontja szerint a politikonómiai gondolatok részét képezték a filozófiai világnépeknek. Ez mutatható ki Arisztotelésznél, a felvilágosodás filozófiájában, de Hegelnél is. A polgári társadalomban válik lényegében külön a filozófia és a politikai gazdaságtan. De egy más típusú közvetett kapcsolat így is fennmarad közöttük. Ez pedig a politikai gazdaságtanban fellelhető filozófiai előfeltevések. A szerző részletesen ír a modern polgári filozófia, köztük K. Popper közgazdasági eszméinek filozófiai alapjairól. Végezetül azt a kapcsolatot elemzi, amely a szocializmus építése során, a szocializmus sokoldalú tervezése folyamatában a két diszciplína között kialakul. Elsősorban Lenin munkásságában mutatja ki a filozófiának és a politikai gazdaságtannak ezt a kapcsolatát.

(Deutsche Zeitschrift für Philosophie 1980. 10.)

V. M.